

TEMELJNI ASPEKTI NOVIH RELIGIOZNIH POKRETA

Posljednja tri desetljeća prošlog stoljeća obilježena su naglim buđenjem i razvojem nove religioznosti, koju zbog globalne raširenosti i raznolikosti jednostavno nazivamo neutralnim i neznakovitim imenom: novi religiozni pokreti (NRP)¹. Svakodnevno se susrećemo s osobama i imenima kao što su: Svjedoci Jehove, Mormoni, Sai Baba, New Age, Hare Krishna i dr. Po gradskim trgovima, željezničkim i autobusnim kolodvorima, lučkim pristaništima, ispred škola, stadiona, bolnica, trgovina..., uglavnom svugdje gdje se ljudi skupljaju, vidimo nepoznate osobe, uglađenog ponašanja i odjevanja, kako uporno nude brošure, kazete, programe, za različite vježbe, prosvjetljenja, postizanje sreće, smisla i sl. Neki od njih obilaze privatne kuće i stanove, dolaze kao navjestitelji «prave» istine, spasenja, novih ideja, duhovnih poruka, predstavljajući alternativu kršćanskoj poruci spasenja po Isusu Kristu. Svakim danom su sve prisutniji u medijima, preko njih se obraćaju javnosti nudeći odgovore na temeljna pitanja o smislu ljudskog života, postojanja, o patnji, smrti, sreći, itd. Postali su zanimljivi i privlačni posebno među mladima koji im pristupaju iz različitih motivacija. Neki iz znatiželje, drugi nepoznavanja vlastite vjere, treći opet zbog vjerske nesigurnosti, osjećaja duhovne praznine, nesigurnosti, odbačenosti i sl. Sve navedeno nalaže nam da nove religiozne pokrete trebamo ozbiljno shvatiti, nastojati ih bolje upoznati kako bismo se znali prema njima adekvatno postaviti. Ovim radom pokušat će se osvijetliti temeljne odrednice većine pokreta, u početku općenito, a potom i detaljnije obraditi neke od posebnih karakteristika.

1. Općenito o karakteristikama novih religioznih pokreta

Program i nauk većine NRP-a je vrlo šarolik: od grupa koje se mogu nazvati kršćanskima (Obitelj ljubavi) preko sinkretističkih (Transcendentalna meditacija), tradicionalno istočnih (Hare Krishna), pokreta političko-religioznih oznaka (Ananda Marga), pokreta s psiho-religioznim elementima (Bhagwan) pa sve do ezoterijskih, okultističkih i satanističkih, otvoreno protukršćanskih pokreta. Unatoč očitim razlikama s obzirom na ustroj, podrijetlo, brojnost članova, otvorenost prema društvu, stav prema Katoličkoj crkvi..., možemo

¹ Ubuduće umjesto Novi religiozni pokreti upotrebljavat će se skraćenica NRP.

ipak govoriti o nekim karakteristikama koje su zajedničke većini NRP-a, i koje se nalaze u samim temeljima nove religioznosti.

Kod NRP-a uglavnom je naglašena afektivnost, kojoj se daje prednost u odnosu na razum. Pokreti pokazuju tendenciju stvaranja takove religioznosti u kojoj neće biti mjesta razumu, nego će dominirati misterioznost, zanos i ushićenost. Većina ih pretendira da kroz različite religiozne putove dođu do sjedinjenja s božanstvom ili Bogom. Za njih čovjek je božansko biće i središte svega svemira, dok kršćanstvo govori kako se čovjek nalazi na putu da postane Bog kroz deifikaciju. Njihova naučavanja nisu plod racionalne analize i razmišljanja nego izraz intimnog iskustva Svega, Jednoga, koji sve sjedinjuje u Totalitet.

U velikoj mjeri njeguju fundamentalnost, tumačeći tako Bibliju doslovno, jednostrano i nekritički. Bartz govoreći o njihovoj isključivosti kaže kako oni "ne priznaju valjanost niti jednoga drugog puta k spasu osim vlastitog, jer samo taj vlastiti vodi do cilja bezuvjetno i nepogrešivo, a oni koji njime idu sebe smatraju izabranima."²

Pokreti općenito protestiraju protiv modernog doba, odbacuju tradiciju, otkrivaju novo znanje koje je holističko, globalno i koje sve obuhvaća. Stvaraju jednu sasvim novu paradigmu na svim razinama od medicine i ekonomije do umjetnosti i kulture posebno. Vrlo su uporni, ponekad i agresivni. S ljudima ostvaruju višestruke kontakte, slijede ih iz blizine zanimajući se za njihove konkretne probleme, prakticiraju kućne posjete. Raspoložu uvjerljivim argumentima koji su kratki i jasni. Na teška pitanja nude lake i jednostavne odgovore. Obilno se koristeći knjigama, brošurama, osobito masmedijima, svakodnevno proširuju svoj utjecaj predstavljajući se kao alternativa kršćanskom svjetonazoru i kao jedini jasni i odlučni odgovor na potrebe i zahtjeve suvremenog društva.

Postoje miroljubivi i tolerantni pokreti, ali ima i takvih koji uvelike predstavljaju prijetnju za slobodu ljudi i društva općenito. Crkveni dokument *Fenomen sekti* ovako ih opisuje: "Po svojoj strukturi najčešće su autoritarni, koriste se utvrđenim pranjem mozga i mentalnom kontrolom; služe se kolektivnom prisilom, pobuđuju osjećaje krivnje i straha."³

U većini slučajeva ne prihvaćaju Katoličku crkvu ni religiozni moral, jer po njihovu naučavanju čovjek ne može i ne treba imati kriterij življenja

² W. Bartz, *Sekte danas*, KS, Zagreb, 1984. str. 10

³ *Fenomen sekti*, KS, Dokumenti 82, Zagreb, 1986. str. 4.

izvan sebe. Treba sebe slijediti neovisno o izvanjskosti koja je u nama. "Sva bijeda, i sve naše nedaće dolaze od toga što živimo od iluzije da smo mi samosvojni, odsječeni od drugih, naše naravi, svemira, a mi smo božansko očitovanje", kaže na jednom mjestu Alain Watts⁴. Praktički uvijek odbijaju dijalog i svaki ekumenizam, pokazuju snažnu netrepeljivost prema dogmi, učiteljstvu i hijerarhiji. Neki se pokreti snažno opiru svim strukturama i institucijama, držeći da ih one sputavaju u njihovoj spontanosti i kreativnosti, dajući prednost karizmatičnosti u odnosu na strukture i institucije. Drugi opet prihvaćaju krute strukture u kojima se nedemokratski odlučuje, odnosno u kojima je vođa, iako karizmatik, u tolikoj mjeri autoritaran da zahtijeva od svojih sljedbenika bespogovornu, posvemašnju poslušnost.

Postoje pokreti s pretežno muškim i oni s pretežno ženskim članovima. Neki od pokreta nastoje se integrirati u društvo, drugi se potpuno izoliraju od društva. Jedni su u svojim nastupima i propagandi vrlo agresivni, drugi su gotovo pasivni.

Broj sljedbenika kreće se od nekoliko stotina do više milijuna. Po dostupnim informacijama NRP ili "nova religioznost", kako neki taj fenomen vole nazivati, obuhvatila je već oko 300 do 400 milijuna ljudi u svijetu! Od toga, ograničavajući se samo na najbrojnije skupine, preko 10 milijuna su sljedbenici japanskog Soka Gakkai, 9 milijuna su Jehovini svjedoci, 7 milijuna mormoni...⁵

2. Posebno naglašena obilježja NRP-a

2.1. Doživljaj obraćenja

U potrazi za novim nalaženjem sebe mi doživljavamo obraćenje koje predstavlja prijelaz s dosadašnjeg oblika svijesti u novi. Prihvatanjem sasvim novih i nama do tada nepoznatih oblika svijesti u procesu konačnog pronalaženja sebe iz temelja mijenjamo svoj životni smjer. Sve tada postaje drugačije. Događaje u vlastitom životu i svijetu općenito tada gledamo i tumačimo drugačije. U nekim pokretima novopridošli član prihvaća novo ime kao izraz nutarnjeg obraćenja, novog početka što je dobro poznata praksa primijenjivana kroz

⁴ M. Jurčević, *Pojava novih religioznih pokreta*, Riječki teološki časopis. 4 (1996) br. 1. str. 14.

Navedeno prema Alain Watts, *Au-dela de l'au-dela*, Coll, Mediation, Denoel/Gonthier, Paris, 1977.

⁵ Usp. G. Dannels, *Krist ili Vodenjak*, Verbum, Split, 1998. str. 9.

povijest u različitim religijama. Obraćanje se doživljuje kao novo rođenje. Ono ponekad može biti toliko snažno da bi se čak moglo govoriti o pomaku ličnosti (prema F. Haacku), o takozvanoj “psihomutaciji”.⁶

Obraćanje kod mladih osoba koje pristupaju NRP-ima, manje je rezultat dugog procesa razmišljanja, a više posljedica doživljaja, iznenadne spoznaje. Katolička crkva uvijek je s nepovjerenjem i sumnjičavo gledala na ta nagla obraćenja, ne uzimajući ih ozbiljno. Više je taj fenomen smatrala opasnim izljevom osjećaja. Tom stavu Crkve uvelike su doprinijeli poneki formalni katolici kolebljive naravi ili posve indiferentni, koji kada najednom dožive “svoje obraćenje” tad se gotovo s fanatičnim zanosom okomljuju na sve katoličko i kršćansko što do tada uopće nisu poznavali, niti su se trudili upoznati.

Pa ipak mora se priznati kako je kod mnogih sljedbenika NRP-a nesumnjivo došlo do stvarnog obraćenja koje im je promijenilo život. Crkva je tek s karizmatiskim pokretom pomalo i s oklijevanjem priznala i uvidjela značenje duhovnog krštenja i “novog rođenja”.

2.2. Duhovnost NRP-a

Glavna karakteristika i novina koju nova duhovnost donosi je mogućnost “ovozemaljskog” spasenja, prosvjetljenja i otkupljenja. Moguće je postizanje vječnosti, spoznaja istine i ostvarenje raja ovdje na zemlji. Put do prosvjetljenja, put do “viših svjetova” ne smješta se više “post mortem”, nego kao životna mogućnost.

Religioznost NRP, odnosno nova religioznost je unutar svjetovna, u njoj se izjednačuje svjetovno i transcendentalno. Općenito govoreći novu duhovnost mogli bismo rezimirati u nekoliko točaka: 1. Bog je sila. 2. Sve religije vode k Bogu. 3. Osobe su dijelovi božanstva.⁷ Duhovnost NRP je duhovnost bez svetišta, kulta, bez Boga i milosti.

Liturgija u novoj duhovnosti poprima terapijsko značenje. Ona treba ujediniti i pomiriti dušu i tijelo, vlastito “ja” i blišnjega, Boga i cijeli svemir. Ona treba biti maštovita, oživljujuća i spontana, treba pozivati na udioništvo, biti sposobna tješiti i ozdravljati od zla.

⁶ Usp. O. Bischoberger, *Novi religiozni pokreti*, UPT, Đakovo, 1986. str. 28.

⁷ Usp. M. Jurčević, *nav. dj.*, str. 7. Navedeno prema A. Valevičius, *Le Nouvel Age ou l'eternel retour du meme*, NRT, 117 (1995) str. 694.

Nova duhovnost nudi osjećaj opuštanja, ugodnosti, spokoja, nudi ugodna vjerska iskustva, ujedinjuje osobe i pomiruje ih s drugima. Posredstvom molitve i polaganjem ruku nude svojim sljedbenicima ozdravljenje kako duhovno tako i tjelesno.

2.3. Traženje novog smisla života

Donedavno je u našem životnom okruženju postojalo samo kršćanstvo koje je pružalo smisao življenja, a sada je “vjersko tržište” otvoreno, dobro opskrbljeno i nudi različite odgovore na temeljna pitanja čovjekove egzistencije. Mnogi danas umišljaju da to uspješno čine, nudeći tisuću lakih i jednostavnih načina i rješenja, gotovo se natjecajući u izmišljanju recepata kako čovjeku dati smisao življenja i kako ga učiniti sretnim.

Većina članova NRP-a priznaje da je nakon egzistencijalne praznine i frustriranosti u dosadašnjem životu pronašla novi smisao života, novi ideal za koji se isplati živjeti. To su uglavnom mladi ljudi koji se nalaze u potrazi za identitetom, za “uporištem koje je drugo ime za smisao”⁸. Tražeći odgovore ljudi često posežu za onim što je na dohvat ruke pa bilo ono površno i neutemeljeno. Novi religiozni pokreti dobro uočavaju tu potrebu kod ljudi te uskaču nudeći “svoj” smisao. Ponekad njihovi “misionari” doslovno zaskaču ljude pitanjima o smislu života nudeći im već pripremljene dobro sročene odgovore. Njihova jednostavnost i naučena dobronamjernost i susretljivost oduševljava mnoge. Neki koji su pronašli smisao unutar NRP-a, kad im i porastu sumnje u vlastiti smisao unutar zajednice nekog od pokreta, ostaju vjerni guruu jer jednostavno se ne mogu pomiriti s tim da se ponovno suoče s iskustvom besmisla, ponovnog traženja smisla.

2.4. Naviještanje sreće na zemlji

Po svojoj naravi čovjek čezne za srećom. Duboko u srcu nosi čežnju za izgubljenim rajem. Čovjek provede čitav život tražeći pravi put do obećane zemlje u kojoj će mu sreća biti potpuna. Većina NRP-a na tu čovjekovu nutarnju želju odgovara nudeći svoje recepte za zdrav i sretan život, ovdje i sada na zemlji.

⁸ A. Mateljan, *Tražeći uporište*, CUS, Split, 1996, br. 3, str. 275.

⁹ Usp. M. Nikić, *Novi religiozni pokreti*, Filozofski niz, Zagreb, 1997, str. 31. Navedeno prema: *Principi Divini*, ASUMC, Roma, 1976, str. 9.

Tako primjerice pokret Hare Krishna predlaže formulu za sreću: "Pjevaj sveta imena Krishne i budi sretan." Da budeš sretan potrebno je 1728 puta dnevno ponoviti njihovu mantru "Hare Krishna, Hare Rama". Transcendentalna meditacija kaže: "Traži u sebi Bitak, ocean svijesti i naučit ćeš živjeti i biti sretan." Scijentološka crkva pak ima svoj recept: "Ukloni negativne i afektivne bolne tragove prošlosti iz svog razuma i uživat ćeš zdrav i sretan život..."⁹ Prema njima, dakle, sreća se može ljudskim silama, raznim psihološkim tehnikama, znanjem i prosvjetljenjem postići ovdje na zemlji i to kad god to čovjek poželi.

Spasenje koje nude ovi pokreti u bitnome se razlikuje od spasenja koje naviješta katolička teologija. Spasenje u katoličkom poimanju je dar Božji, ponuđen čovjeku u Kristu. Tragovi i učinci spasenja moraju biti vidljivi ovdje na zemlji ali punina spasenja je u Bogu i ono će se očitovati tek poslije smrti kad Bog otre svaku suzu s naših očiju. Većina pokreta ne govori o eshatološkom spasenju, jer jednostavno nemaju vremena ni strpljivosti čekati, privlačniji im je govor o sreći koja je na dohvat ruke i koja se može uzeti kad se poželi, nego li govor o eshatološkom spasenju koji traži čisto i ponizno srce da mogne prihvatiti ponuđeni Božji dar u Isusu Kristu¹⁰.

2.5. Težnja za malom zajednicom

Među nekoliko glavnih karakteristika NRP-a svakako treba ubrojiti i težnju za malom zajednicom u kojoj osobito mladi ljude nalaze sigurnost, zaštićenost, oslonac u vremenima sumnje i kriza. Danas u društvu sve se više pokazuje tendencija stvaranja malih zajednica, grupe istomišljenika u kojima se svatko osjeća priznatim i poštovanim, potrebnim i voljenim. Potreba za identifikacijom s određenom grupom sve je više izraženija pojava i ne samo među mladima. Novopridošli član kad dođe u zajednicu biva obasipan ljubavlju, on je u središtu pažnje, njegovi problemi postaju i njihovi problemi, još ako je k tomu i nestabilna osoba onda joj propisi i naredbe "odozgo" nadopunjuju vlastito odlučivanje i odgovornost. U zajednici se živi osjećaj sigurnosti da žive u istini, koju nastoje i uspijevaju drugima nametnuti, odnosno da žive u pokvarenom i nepravednom svijetu u kojem će se samo oni spasiti¹¹.

---

¹⁰ Usp. isto, str. 31-32

¹¹ Usp. G. Daneels, nav. dj., str. 13.

U takvim zajednicama gubi se individualnost. Ako tko od članova i pokuša izići izvan zajednice sigurno će mu reći kako on bez njih ne može ništa, kako će izgubiti dušu, kako život vani ne valja, kako će vjerojatno počinuti samoubojstvo i sl. Neki pokreti sustavnom prezaokupljenošću svojih članova upropaštavaju njihovu osobnost. Ponekad su članovi izolirani i indoktrinirani, neprekidno ih se održava aktivnima kako bi ih onemogućili u razmišljanju ili reagiranju, te kako bi pretekli njihovu neodlučnost. Grupa može člana učiniti toliko ovisnim o njoj da on postane nesposoban za obični život u društvu te takvima treba posebno "deprogramiranje" koje neki specijalisti već vrše u SAD-u.

2.6. Utjecaj antropozofije i teozofije na NRP-e

Govor o Bogu kod većine pokreta gotovo se pretvori u govor o božanskom čovjeku (teozofija). Analizirajući NRP nalazimo kako kod većine njih u temelju i dubini stoji ezoterizam. Ezoterizam možemo definirati kao: "put u nutrinu samoga sebe preko gnoze, spoznaje s ciljem da bi se došlo do iluminacije i individualnog spasenja"¹². Za njih čovjek je zapravo Bog samo on to ne zna. Čovjeku nije potrebno spasenje ni otkupljenje, kako propovijeda kršćanstvo nego samo prosvjetljenje jer čovjek ne može dobiti taj "uvid" o sebi na temelju vjerovanja nego na temelju znanja. Svi antropozofi vjeruju da posjeduju posebnu spoznaju te drugima nude put u znanje višeg reda, znanje koje je iznad svakog znanja. Naučavaju kako će ulazeći u misterij svemira, čovjeka i Boga postići i naučiti "najvišu znanost". Ezoterijska shvaćanja nadahnuta su tajnim umijećima, magijom i selekcioniranim shvaćanjem budizma, hinduizma i kršćanstva. Pokreti nadahnuti ezoterizmom i gnosticizmom nastoje pronaći univerzalni koncept spasenja i oslobođenja pojedinca i svijeta. Pokušavaju proniknuti u stara gnostička naučavanja, unoseći u njih moderne spoznaje pomiješane sa starim simbolima, mitovima, religijama, pa i starom alkemijom, astrologijom i magijom. Tragaju za starom drevnom mudrošću kako bi došli do "savršena znanja" koje će ih prosvjetliti.

¹²M. Jurčević, nav. dj., str. 11. Navedeno prema: A. Faivre, *Acces del' esoterisme accidentel*, Paris, Gallimard, 1986, str. 14.

Zaključak

Prema fenomenu novih religioznih pokreta ne možemo ostati indiferentni. Taj fenomen je znak vremena koji treba ozbiljno shvatiti. On pokazuje kako religioznost u svijetu ne slabi nego jača i stvara nove načine vjerovanja i razmišljanja o Bogu. Postoje mnoga objašnjenja o pojavi nove religioznosti, ali glavni razlog treba tražiti u čovjekovoj potrebi za sveobuhvatnim smislom svoje egzistencije kojeg ne uspijeva naći unutar raznih novovjekovnih ideologija i imanentističkih svjetonazora. Nova religioznost je stoga izraz svojevrsnog razočaranja, ali i pokazatelj da je čovjek u svojoj biti religiozno biće. Ona u sebi sadržava mnoge negativne strane, kao što su imanentizam, panteizam, gubitak osobnosti, subjektivizam, gnosticizam, ezoterizam, fideizam, magiju itd. No ona svjedoči i o nezadovoljstvu čovjeka sa svijetom u kojem živi i o njegovoj težnji za posve drugom stvarnošću i životom. Kao posljedica čovjekove osamljenosti, rastrganosti i otuđenosti u tehniciziranom svijetu svjedoči o njegovoj težnji za iskustvenom blizinom Bogu i svim bićima, kao i želji za cjelovitim i skladnim svijetom. I kršćanstvo snosi svoj dio krivice za pojavu nove religioznosti. Jer ako NRP-i nalaze sve više pristaša, to je znak da u Crkvi ljudima nešto nedostaje, da u njoj nisu pronašli zadovoljavajući način života, izricanja vjere i osobnog vjerskog iskustva. Stoga je Crkvi, tj. svim vjernicima, potrebno određeno premišljanje stavova, povijesno nastalih struktura, za što se traži hrabrosti i samokritičnosti. Potrebno je također neprestano tražiti nove načine, nove mogućnosti u prenošenju i vjerodostojnom tumačenju i svjedočenju vječnih evanđeoskih istina.

Fra Ivica Jurić